

Ћирилица и "latinica"

Пише: Василије Клефтакис

петак, 21 јануар 2011 20:32

СРПСКА АБЕЦЕДА					
А	Б	В	Г	Д	Ђ
Е	Ж	З	И	Ј	К
Л	Љ	М	Н	Њ	О
П	Р	С	Т	Ђ	У
Ф	Х	Ц	Ч	Џ	Ш

Lj – nj – š – č – ć – dž- đ - ž - (gj)? Како чудан почетак! Шта ће ова “латинична“ слова у њему, шта је оно у загради и зашто знак питања? Много је питања! А одговор је јасан: Та слова нису права, општепозната, изворна (англосаксонска/немачка/француска....) латиница. То су слова хрватске абегеде/“гајевике“, која се у Србији упорно и данас злонамерно (!) лажно пласира као латиница и која нема ни посебне словне знаке за неколико слова српског језика, па је у том погледу још и несавршена, док српска ћирилична азбука такве знаке одувек има: љ – њ - ш - ч – ћ – џ – ђ - ж.

Добро, савремена хрватска ортографија се до данас ипак нешто мало усавршила, па уместо оних двају слова у загради данас има један знак: đ, али и тај спада у ред изведених од постојећих слова, уз додатак понеке цртице, кукице и сличног, као : š – č – ć - ž, док у српској ћирилици за то постоје потпуно аутономни знаци: ш – ч – ћ - ж. Оно у загради је наведено зато што је од извесног значаја за разумевање историје и начина убацивања хрватске "латинице" у Србију (о томе – мало касније). А знак питања је ту зато што се заиста треба озбиљно запитати зашто је, и коме је стварно потребно да хрватска абегеда (гајевика) – под лажним именом "латиница" – данас тако масовно преовлађује у Србији, мада Срби за свој језик имају сопствено и далеко савршеније писмо од те хрватске “гајевике“.

Полемика о подређеном положају ћирилице у Србији, и њеном потискивању од стране гајевике траје годинама, уз повремена стишавања и разбуктавања (хвала Богу за ово друго). Једна од новијих фаза је започела у "Политици", када је редакција у августу 2009. г. анкетирала низ политичара о том питању, и добила скоро искључиво "политички коректне" одговоре у стилу "пола риба – а пола девојка". Полемика се разбуктала у септембру 2009 г., са главним протагонистима Владимиром Павловићем, преводиоцем и лектором[1], и Драгољубом Збиљићем, професором српског језика, председником Удружења "Ћирилица".

Обојица су језикословци, али одмах да кажем, моје симпатије су на страни овог другог.

Ја нисам језикословац и потпуно сам беспомоћан када се потежу стручни аргументи, али мислим да – као и сваки колико-толико писмен човек – могу да учествујем у тој полемици, тим пре што сматрам да ово питање уопште није уско језикословно, него превасходно политичко-национално. То је питање од прворазредног националног значаја за Србе и њихову матичну државу (отуда и јасно одређивање њеног статуса у Уставу Србије – ех, када би се бар у пракси људи придржавали тога...), а и за све Србе у окружењу и расејању широм света. Непосредно после ступања Устава на снагу, током 2006. године, вођене су дискусије о узајамном положају "латинице" и ћирилице у јавној употреби.

У сећање ми се урезало гледиште истакнутог српског лингвисте, проф. др И. Клајна[2]. Говорећи о употреби "латинице" у Србији, проф. Клајн каже: "Ona je isto tako srpsko, kao i hrvatsko, samo što nije srpsko tradicionalno, nego je srpsko mlađe pismo, ali mi nismo morali da od Hrvata učimo latinicu, jer postoji najmanje od 1918. do danas jedna velika tradicija u upotrebi latinice u Srbiji." Професор (ненамерно???) не износи истините податке. Латиница уопште није српско (млађе, или старије) писмо, нити у Србији постоји једна "велика традиција најмање од 1918. г." у њеном коришћењу.

Никако се не сме заборавити начин њеног насилничког убацивања а то НИЈЕ било 1918! Хрватску абечеду (гајевицу) су у Србију, буквално на својим бајонетима, праћену неописивим зверским злочинима донели аустроугарски окупатори крајем 1915. године. То је био њен први улазак "на велика врата" у Србију.

Окупаторска власт је забранила јавну употребу ћирилице. Фирме на трговачким радњама су морале бити исписане "латиницом" па су и једине београдске окупационе дневне новине (сijena 2 filira): "Beogradske Novine"[3], излазиле "латиницом", на хрватском језику, а слово "ћ" је и њима писано као "gj" (gragjanstvo, dogagjaj, savlagjivanje, uvigjavni...).

Ударни део уводника првог броја (15.12.1915) је овако гласио: "... Još krvari tijelo, još pereо sa glave nije skinut, a evo već se јавља trak milosti i добrote. Uvigјavni će čitalac razabrati, da је osnutak lista kao zora, која se ispred дана pomalја. Da је она veza, која iz zemle vodi u svijet, a iz svijeta u zemlju i narod, da ga savjetuje i pomaže. U to ime kažemo, da bilo – u dobar čas." Да, ваистину – баш је у јако "добар час било". Аустроугарски окупатор је био отеран крајем 1918. године, забрана ћирилице је укинута, али латиница је у мањој или већој мери опстала (једино је "gј" прешло у "đ")

Одмах по ослобођењу (1.11.1918) Београда, Управник града Београда, Коста Ј. Туцаковић је издао следећу наредбу[4]: "Управа града Београда. Свим квартовима и комесаријатима: Непријатељ за време окупације натерао је наше трговце и јавне радње те су на радњама истицали фирме латиницом написане. Наређујем да се ове фирме од данас за пет дана промену, а у року од двадесет дана истакну фирме ћирилицом сходно Закону о радњама. Кварт ће се постарати о извршењу мог наређења, исто објавити и са сваким ко по њему не би поступио – казнити по надлежности." Та наредба је (тада) извршена. Када би се данас неки српски Рип ван Винкл[5], који је негде 1916. године заспао у јеку аустроугарске окупације, пробудио – не после 20 (као у оригиналној причи) – него после 80-так година и погледао око себе, могао би помислити да окупација још увек траје (а не би ни сасвим погрешно): нигде фирми на ћирилици, фирме и скоро све новине и часописи на "латиници"! Како је до тога дошло је дуга прича, али не стоји тврдња проф. Клајна: "... јер постоји најмање од 1918. до данас једна велика традиција и употреби латинице у Србији..." Исто као и аргументи многих заступника интереса "латинице" - као Владимира Павловића[6]: "... онда латиница јесте део српског идентитета, а покушај њеног избацивања из употребе значи покушај насилног мењања народног идентитета." Замислите, молим Вас!

Када се говори о традицији и националном идентитету, подразумева се нешто што се спонтано, без притисака развило током времена – а то са "латиницом" у Србији није случај. Упркос томе што је "латиница" из познатих историјских разлога као једно од званичних писама сретне Краљевине СХС/Југославије ушла у Србију тек после 1918. г. , она тада није била наметана и коришћена је само онда када је била заиста потребна.

Да аргументи о њеној традицији, као делу српског идентитета уопште нису истинити (бар за период 1918-1945), могу се наћи подаци у библиографском прегледу српске штампе[7] за период 1915-1945. године. Ту се може видети да је 98% наслова периодике на српском језику током тог времена (Краљевина Србија/Краљевина СХС/Краљевина Југославија) било ћирилично. Дакле, до доласка комуниста на власт, 1945. године, ћирилица је, као једино писмо, итекако била израз српског националног идентитета, а латинице у Србији практично нигде није било, бар судећи по штампи. "Идентитет" се, очигледно почео мењати тек после тога. Мада није постојала званична писмена забрана, ћирилица је у доба после комунистичког грабљења власти била систематски потискивана из цивилне и (нарочито) војне администрације. После 1945. године па све до скоро краја шездесетих нигде нисте могли као појединац купити било какву нову писаћу машину – ни ћириличну, ни латиничну (ни оне нису биле званично забрањене, али их комунистички властодршци једноставно нису пуштали на тржиште из страха од "самиздата"), а када су се најтад појавиле – биле су искључиво латиничне. И тако, миц по миц, дођосмо до Клајнове и Павловићеве "традиције латинице". Једна друга тврдња проф. Клајна је такође добрим делом нетачна: "Latinica je daleko jača i uvek će biti takva, jer je to evropsko i međunarodno pismo i uvek sam pominjao fiziku, hemiju, matematiku i razne druge slučajeve, automobilske registracije i sve gde je upotrebljiva jedino latinica, a ne ćirilica". Па, шта ако је то европско писмо?! То нико и не пориче. Али, зар и ћирилица није европска???

Уосталом, оно што Клајн демагошки зове латиницом, и није латиница – то је хрватска абецеда! Они европски језици чије је изворно писмо латиница свакако треба да се пишу латиницом. То није случај са српским језиком.

Никоме нормалном не пада на памет да физичке, математичке или хемијске симболе пише ћирилицом. Што се тиче аутомобилских регистрација: у Грчкој се, нпр. употребљавају само она грчка слова која се подударају са латиницом – али ниједно чисто латинично. О јачини латинице (на коју снагу он то циља? на интелектуалну? економску? војну?) не бих овом приликом. Већина ових аргумената проф. Клајна су уствари псеудоаргументи. А шта тек рећи на овај аргумент Владимира Павловића: "Желите ли да се забрани латиница?"

Да се избаци из школских програма? Деца би морала ипак да науче латиницу, пошто је енглески језик, као што ваљда знате, обавезан од основне школе. И опет би је користила." Да, али овде се опет, као и код Клајна ради о кукавичијем јајету и бесрамној демагогији. И. Клајн, као и В. Павловић, користећи појам латиница заступају хрватску абецеду (гајевницу) која се у великој мери разликује од енглеске (ма како се ја трудио, у изворној латиници не налазим lj – nj – dž – đ – š – č – ć), а у гајевници нема знака q – w – y – x . Дакле, од 26 слова енглеске латинице, гајевница или Павловићева и Клајнова "латиница" се разликује у 11 случајева (42% разлике – скоро половина!), а присталице гајевнице и даље упорно тврде да њено познавање помаже у учењу страних језика! То је бесрамна демагогија. Сјајно је да деца у основној школи уче енглески – али за то им је гајевница потребна колико и девета рупа на свирали.

Један од општих и неуморно понављаних аргумената присталица "латинице" је и питање како да се страни туристи снађу по српским путевима и улицама (у случају када уопште има путоказа и табли са именима улица). Што се путоказа тиче, они су сада углавном на "гајевници", а ћирилице скоро нигде нема . То што ћирилице нема, свакако не узбуђује стране туристе, али нема их ни на правој латиници, јер шта ће јадан Енглеz или Француз који тражи пут за нпр. Чачак са путоказом на коме гајевницом, на пример, пише "ЋАЋАК"? Он га чита као "КАКАК", а Чачка нигде, и сл.. Што се, пак, табли са називима улица тиче – те исте године је госпођа Даница Поповић, професор Универзитета, очигледно разочарана политиком ДС-а, поставила питање: "Мора ли сваки посетилац најпре да савлада ћирилицу не би ли се снашао у оним ретким случајевима када пронађе таблу са називом улице?"[8] Сигурно не, госпођо професор(ка/ице) – то би било апсурдно, али исто тако ни гајевница у томе ни мало не може помоћи. Али, стриктно примењена енглеска транскрипција имена улица, насеља, итд. би сигурно помогла. Ево мог искуства из Грчке у којој већ 15 година лети живим: Путокази, уличне ознаке су овакви: горе, назив на грчком језику (па ко воли, нек` изволи), а у неким случајевима (али не баш увек), испод тога: енглеском транскрипцијом! Регистрације аутомобила са по три слова грчке азбуке (и то искључиво она која се слажу са енглеском латиницом, али ниједно искључиво латинично!) и четири цифре.

Сва роба, у било којој радњи (увозна, или не) – са декларацијом и упутством за употребу или искључиво на грчком језику, или обавезно и на грчком, или – врло ретко, само са етикетом на грчком језику, прелепљеном преко страног текста. Срби (а нарочито мондијалисти међу њима...) се ту имају на шта угледати. А, да ли су у стању...?

Данас је ера Интернета. Постоји маса разних сајтова новина, часописа, политичких партија, удружења, интегралних текстова књига, и чега све не. Погледајмо како на Интернету стоје ствари са српским језиком и писмом. Они који се користе компјутером и на претраживачу рачунара имају инсталиран "Google Toolbar", приликом сваког отварања неке странице текста на језику другачијем од оног земље у којој пребивају, аутоматски добијају понуду од "Google Toolbar"-а за превод на "матични" језик те земље (у мом случају: на холандски, јер живим у Холандији) – или на неки други (по избору). Али, поента уопште није у томе. За Србе и Србију, поента је у нечем другом: како Google класификује језик на веб-страници коју гледате? Што се српског језика тиче, Google је савршено јасан и консеквентан (а и UNESCO): све што је на српским сајтовима писано латиницом ("гајевицом") се класификује као ХРВАТСКИ (KROATISCH), па сходно томе, обавештење гласи: "Текст је на ХРВАТСКОМ ЈЕЗИКУ. Желите ли да Вам га Google Toolbar преведе? Притисните." Од свих новина /часописа који излазе у Србији, само они који имају веб-страницу на српској ћирилици (нпр. "Политика", НСПМ, "НИН", "Православље"...) су језички класификовани као СРПСКИ (SERVISCH). Све остале публикације које излазе у Србији, а нису на српској ћирилици, Google класификује у ХРВАТСКИ ЈЕЗИК – а то је више него 80%.

Занимљиво је, такође, да они српски ћирилични сајтови који као изборну могућност имају и прелаз на "latinicu", онда када се та могућност искористи, истог тренутка прелазе у ХРВАТСКИ ЈЕЗИК (и обратно, када се изабере ћирилица). Према томе – ево обавештења за српске љубитеље латинице (гајевице) и заступнике идеје да је имати два писма ВЕЛИКО српско духовно и језичко богатство: У Србији, (по Google-у, а он – признајте, није "мачји кашаљ") путем Интернета не излази скоро ништа на српском језику ! Допада вам се?

Верујем да се то вама допада. Да ли треба радити на томе да се то стање промени, или оставити тако како је, па нека иде...? На Србима је реч, а ја рекох своје.

О томе како стоје ствари са интернационалним системима класификације штампаних ствари по језицима, а у вези са ћирилицом/"латиницом" на српском језику, треба упитати компетентне српске библиографе, али знам да је стање исто као и на Интернету.

Међу заступницима борбе за српску ћирилицу постоје изражена гледишта да на првом месту „...СРПСКА ИНТЕЛЕКТУАЛНА ЕЛИТА ДА СЕ ОДРЕДИ ПРЕМА ЋИРИЛИЦИ...“ Ја мислим да главнина (а нарочито она најутицајнија) српских интелектуалаца су све сами непринципијелни бескичмењаци и они ће цупкати и играти пиширевку онако као газда нареди (свира). Газде су политичари (држава – то су бар локалне газде, а зна се ко је главни, бар за сада).

Према томе, овај мото би требало да гласи: „СРПСКА ДРЖАВА И СРПСКИ ПОЛИТИЧАРИ ДА СЕ ОДРЕДЕ ПРЕМА ЋИРИЛИЦИ...“ , а за “интелектуалце“ ћемо лако. Исто тако – и сада (пример са овог сајта) се појављују гледишта и коментари која се слажу са борбом за ћирилицу, али који својом ирационалношћу и аподиктичношћу ненамерно (али не може се искључити ни намера провокације) само пружају медвеђу услугу и дискредитују ту борбу ; ево само једног примера: „... (србица = ћирилица), које је производ и обележје седам хиљада година културног битисања. нама је довољна наша србица од које су настала многа друга писма знамо да су стари културни народи примили писменост од Срба, међу којима су Грци, Јевреји, Арапи и Латини, а њихова писма настала из нашег !!! “

У закључку: мислим да је потребно борбу за ћирилицу водити промишљено, систематски, енергично и координисано, на првом месту политичким, па и правним путем – управљено на државу и њене органе, на политичку, па тек онда на “интелектуалну“ елиту. У том погледу, активности Удружења “Ћирилица“ заслужују сваку похвалу и подршку.

[1] Он, као једну од својих квалификација наводи: „... У преводилачкој служби савезних органа СФРЈ (где сам радио на руководећем месту у Сектору за стране језике...)”: Лингвистика или политика?, рубрика „Међу нама”, „Политика”, 19.09.2009.

[2] "Latinica srpska koliko i ćirilica", 30/10/2006 18:55 | Izvor: B92, <http://www.brodarevo.net/novosti/217761/Latinica-srpska-koliko-i-%C4%87irilica/>

[3] BEOGRADSKE NOVINE, Beograd. Štampa Car. i kralj. Gubernijska štamparija u Beogradu. Odgovoran za uredništvo: Juraj, grof Oršić-Slavetički.

[4] Живети у Београду 1890-1940, стр. 432. Документа Управе града Београда. Историјски Архив Београда, Београд, 2008.

[5] "Rip Van Winkle", позната и широм света превођена приповетка (из 1819. г.) америчког писца Вашингтона Ирвинга (Washington Irving). Јунак приповетке, Рип, је после свађе са женом отишао у планину, ту срео неке митске личности, напио се са њима, заспао и пробудио се тек после 20 година, нашавши на своје чуђење свет потпуно измењеним.

[6] Владимир Павловић: Ипак мењати Србе?, рубрика „Међу нама”, „Политика”, 15. Септембра 2009.

[7] Вук Драговић: Српска штампа између два рата. I. Основа за библиографију српске периодике 1915-1945. Српска Академија Наука. Грађа. Књига XI. Историски Институт, књига 8. Београд, 1956.

[8] Даница Поповић: Три питања за демократе, „Политика”, 26/08/2009.